

ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบเพื่อการบริหาร จัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน ชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ภูมิชัย สุวรรณดี
พัชรีย์ สุเมธกุล

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบเพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแม่ทอม โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลาการเปรียญอายุร้อยปีของวัดคูเต่าที่ได้รับรางวัลเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมจากยูเนสโก ให้ได้รับการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ที่ดี ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้เพื่อเป็นต้นแบบที่สำคัญในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้ชุมชนอื่นต่อไป ซึ่งการศึกษาวิจัยดังกล่าวได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบคุณภาพ โดยมีทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งเจ้าอาวาสวัดคูเต่าและวัดนารังนก กรรมการบริหารวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงประชาชน ชุมชนที่อาศัยโดยรอบวัดคูเต่าและวัดนารังนก ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัญหาที่สำคัญของการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งของวัดคูเต่าและวัดนารังนก คือ การที่วัดคูเต่าและวัดนารังนกขาดงบประมาณที่เพียงพอต่อการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ การขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมและการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องของชุมชน ประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์วัดคูเต่าและวัดนารังนก คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดคูเต่าและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดนารังนก รวมถึงการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นดังกล่าว เพื่อให้มีการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ที่ดีและมีระบบ ส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของชาติสืบต่อไปยังอนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

คำสำคัญ : โบราณสถาน แม่ทอม

Local Regulation Model for Archaeological Site Management and Conservation in Mae Tom Subdistrict, Bang-Klum District, Songkhla Province

*Poomchai Suwandee
phacharee Sumethokul*

Abstract

The study of local regulation model for archeological site management and conservation in Mae Tom Subdistrict, Bang Khlum District, Songkhla Province aimed to explore the good management, focusing on the one-hundred-year-old sermon hall of Khu Tao Temple which was awarded by UNESCO for cultural conservation based on the participation of local community and administrative organization. The local regulation model for the management and conservation archeological sites, archeological items, arts, and holy sites representing local culture of Mae Tom community, Bang Khlum District, Songkhla Province were established. This would be the model for archeological site management and conservation for other communities. Qualitative research methods were employed to collect the data. The in-depth interviews were conducted with the related locals including the abbots of Khu Tao Temple and Na Rang Nok Temple, the managing committee members of the temples, the representatives of the local administrative organization, related government agencies, and local residents. The results revealed that the key problems of the archeological site management and conservation of Khu Tao Temple and Na Rang Nok Temple were that the two temples lacked sufficient budget for restoration of the archeological sites and items, the temples had not been concretely supported by the local administrative organization and there was not consecutively participation from the community and local residents to steer the management and conservation of the two temples. It is recommended that local museums shall be established in Khu Tao Temple and Na Rang Nok Temple. Moreover, the local regulation for archeological

management and conservation shall be formulated to conserve archeological sites, archeological items, arts, and holy sites in the museums to establish the good and systemic management and conservation which can maintain the cultural heritage of the community for people in the next generation and of the country.

Keywords: Archeological sites, Mae Tom

บทนำ

มรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศคือโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นสิ่งซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สามารถดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางของมนุษย์ในอดีตกาล และเป็นแหล่งความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี ประกอบกับในปัจจุบันรัฐบาลได้มีนโยบายให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนได้ตระหนักและพยายามปกป้อง คุ้มครอง ดูแลรักษา และอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้คงอยู่ โดยเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เพื่อเป็นเกียรติและความภาคภูมิใจของคนในชาติ เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งด้านธุรกิจและการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญในการบริหารจัดการโบราณสถานและโบราณวัตถุ อันนำมาซึ่งก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญของท้องถิ่น

ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของประเทศ มาตรา ๕๗ (๑) ได้กำหนดให้รัฐมีหน้าที่การอนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาติด้วย ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่มีแนวคิด นโยบาย และกฎหมายเกี่ยวกับการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างมาก โดยเฉพาะการอนุรักษ์

ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาของท้องถิ่น มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงการจัดให้มีพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ชุมชนและประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ อันเป็นมรดกอันทรงคุณค่ายิ่งของชุมชนและของชาติด้วย

นอกจากนี้ยังมีการตราพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่และรับผิดชอบภารกิจในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุตามที่กฎหมายกำหนด แต่จากสภาพการณ์ปัจจุบันการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ รวมถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของไทยมีปัญหาที่เกิดจากการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากโบราณสถานและโบราณวัตถุในประเทศไทยจำนวนมากขาดการดูแลเอาใจใส่และสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ รวมถึงการขาดงบประมาณและผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและเพียงพอต่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานด้านต่าง ๆ จากองค์กรภาครัฐและเอกชนอีกมาก ในอดีตรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๘๔ ได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดกรอบของสิทธิและหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

ภาพที่ ๑ ศาลาการเปรียญอายุ ๑๐๐ ปี วัดคูเต่า ตำบลแม่athom อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน

ของท้องถิ่นและชาติเอาไว้ โดยให้อำนาจการดูแลรักษาโบราณสถานในระดับท้องถิ่นให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการโบราณสถานและโบราณวัตถุที่อยู่ในเขตพื้นที่ของตน ซึ่งในปัจจุบันมีการออกกฎคือ คำสั่งกระทรวงวัฒนธรรมที่ ๑๕๗/๒๕๔๗ ที่อาศัยอำนาจตามมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ประกอบกับ มาตรา ๑๒๖ (๓) แห่งพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดให้นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ในการป้องกัน คุ้มครอง ควบคุม ดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุภายในพื้นที่ความรับผิดชอบของตน เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริง

ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า กรมศิลปากรและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถานและโบราณวัตถุ และต่างใช้อำนาจของตนเองที่กำหนดไว้ในกฎหมาย จึงทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายทับซ้อนกัน อีกทั้งชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นยังมิได้เข้ามามีส่วนร่วมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในการร่วมอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่ถูกกำหนดตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และจากการศึกษาวิจัยพบว่า มีประเด็นปัญหาหรือความเสียหายที่กำลังเกิดขึ้นกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ รวมถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

จังหวัดสงขลาเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาหลายร้อยปี ดังนั้นพื้นที่จึงได้รับการขนานนามว่าเป็น “เมืองเก่า” ทรงคุณค่า

ภาพที่ ๒ สถาปัตยกรรมภายในวัดคูเต่า
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน

ภาพที่ ๓ สะพานมอญอายุ ๑๐๐ ปี
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน

ที่เปี่ยมล้นไปด้วยเรื่องราวที่ควรศึกษาและอนุรักษ์ ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงมรดกทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่มีความสำคัญต่อจิตใจ และวิถีชีวิตของชาวจังหวัดสงขลานั้นมีอยู่กระจาย หลายพื้นที่ของจังหวัดสงขลา โบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดสงขลา คือ ศาลาการเปรียญ อายุ ๑๐๐ กว่าปีของวัดคูเต่า ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ ๖ ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ซึ่งได้รับรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ค.ศ. ๒๐๑๑ จากองค์การ ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) (พระครูมานิช กตปุญโญ, ๒๕๖๑)

โดยภายในอาณาบริเวณของวัดประกอบไปด้วยอาคารเสนาสนะต่าง ๆ อายุรวมได้หลักหลายร้อยปี ซึ่งถือเป็นมรดกตกทอดทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมอันทรงค่า โดยเฉพาะอุโบสถวัดนั้นได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากร

ซึ่งพระอุโบสถนั้นเป็นถาวรวัตถุเก่าแก่โดยมีขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๔ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๔๖ โครงสร้างก่ออิฐถือปูนและไม่รอบด้วยกำแพงแก้ว มีซุ้มประตูก่ออิฐถือปูนขาว ยอดเป็นจัตุรมุข แกะลายกนกและซุ้มสี่มาลายกนก หน้าบันเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณและพระพรหมทรงหงส์ มีลายกนกและรูปสัตว์ประหลาด ภายในมีจิตรกรรมรูปพระเวสสันดรชาดก ศาลาการเปรียญกว้าง ๑๔.๕๐ เมตร ยาว ๒๑.๓๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ภูมิสงฆ์จำนวน ๗ หลัง โครงสร้างเป็นอาคารไม้และตึกอาคารห้องสมุดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๕ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๐ ศาลากว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๕๓ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๔ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก สำหรับปูชนียวัตถุ มีพระประธานในอุโบสถปางสมาธิเป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยสัมฤทธิ์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ (ธิป ศรีสกุลไชยรัก, ๒๕๕๙)

โบราณสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของตำบล

แม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลานั้น คือวัดนารังนก ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลาสังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย ริมคลองอู่ตะเภาช่วงสายน้ำคลองแห วัดนารังนกได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ เป็น วัดที่มีสถานที่ร่มรื่น กว้างขวาง มีลานริมคลองสำหรับการจัดงานลอยกระทงและประเพณีสำคัญอื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีสะพานแขวนข้ามคลองอู่ตะเภา เชื่อกันว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แต่สภาพการณ์ ของสะพานในปัจจุบันขาดการบูรณะซ่อมแซมทำให้ สะพานอยู่ในสภาพที่ชำรุดไม่สามารถใช้ได้

ภาพที่ ๔ พระอุโบสถวัดนารังนก ตำบลแม่ทอม
อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน

วัดนารังนกนั้นถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของ ชุมชนและประชาชนตำบลแม่ทอม ชุมชนคลองแห รวมถึงพุทธศาสนิกชนทั่วไป สำหรับข้อมูลทาง

ประวัติศาสตร์นั้นกล่าวถึงอุโบสถวัดนารังนกว่าสร้าง ในสมัยใดนั้น ไม่ปรากฏแน่ชัด แต่เชื่อกันว่าสร้าง ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรุงศรีอยุธยา เช่นเดียวกับวัดคูเต่า ในอดีตพระอุโบสถวัดนารังนก สร้างโดยหลังกามุงด้วยสังกะสี ต่อมากมุงด้วย กระเบื้องดินเผาบาง ๆ สมัยหลวงพ่อยกมมุนทินโน เป็นเจ้าอาวาสปกครองวัด ท่านได้สร้างพระอุโบสถ หลังปัจจุบันกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๘ เมตร หลังคา ๒ ชั้น โดยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบ ตะวันตก ในอดีตสมัยพระครูสิริเขมากรเป็นเจ้าอาวาส วัดนารังนก ได้บูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถโดยทำ ซ่อฟ้าใบระกาหน้าบันฐานพระประธาน ฉาบผิว ด้านในเขียนภาพพุทธประวัติบนฝาผนัง ทำสี ติดตั้งไฟฟ้า ใส่ประตู หน้าต่าง อุโบสถวัดนารังนก มีจุดเด่นคือ มีลวดลายประดับปูนปั้นรูปเทพพนม ล้อมรอบ ด้วยลายกนกอยู่บริเวณหน้าบัน ผนังอุโบสถ วาดภาพจิตรกรรมชุดพุทธประวัติ ปัจจุบันยังต้องมื การบูรณปฏิสังขรณ์อยู่อีกจำนวนมาก

โบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้น ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานตามกฎหมาย จากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมแล้ว (กรมศิลปากร, ๒๕๑๘) ทำให้โบราณสถานชุมชน ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา จึงเป็น ที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยมชม โบราณสถานภายในวัดคูเต่าและวัดนารังนก อย่างสม่ำเสมอ โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมถึงกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (๒๕๑๑) ที่มีวัตถุประสงค์สำคัญให้วัด ในฐานะนิติบุคคลทางกฎหมาย มีอำนาจหน้าที่ ในการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัด

ให้คงอยู่ และสืบต่อไปยังอนุชนคนรุ่นหลัง แต่จากสภาพการณ์ปัจจุบัน การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดคูเต่าและวัดนารังนกประสบปัญหาอย่างมาก ยังขาดกระบวนการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารจัดการโบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้นมีการกระบวนการบริหารจัดการของวัดเอง โดยขาดการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และภาคประชาชนที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม กล่าวคือ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นมีการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกของชาติโดยคณะกรรมการวัด โดยที่หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ได้แก่ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมที่มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ๒๕๐๔ นั้น ซึ่งกฎหมายให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานตามกฎหมาย รวมถึงมีอำนาจหน้าที่ในการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซมโบราณสถานซึ่งเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานเหล่านั้นไม่สามารถกระทำได้โดยลำพัง รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถานของชุมชนตำบลแม่ทอม น้อยมาก และประสบปัญหาด้านงบประมาณในการบูรณะซ่อมแซมศาลาการเปรียญ พระอุโบสถ และสิ่งก่อสร้างอื่น ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณที่ต้องนำมาใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซมปฏิสังขรณ์อาคาร สิ่งก่อสร้างที่เป็นโบราณสถานเหล่านี้ โดยทางวัดไม่ได้มีงบประมาณใน

การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติเหล่านี้เพียงพอ ซึ่งต้องอาศัยงบประมาณจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องหรือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในปัจจุบันทางวัดคูเต่าและวัดนารังนกพึ่งพาตนเองในการหางบประมาณ มาบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยได้มาจากเงินบริจาค เงินจากการทอดกฐิน การทอดผ้าป่า จากพุทธศาสนิกชนหรือผู้มีจิตศรัทธา เพื่อนำมาบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุอันเป็นศาสนสมบัติของชาติ อีกทั้งการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดคูเต่าและวัดนารังนกยังประสบปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ จากชุมชนประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจากการลงพื้นที่วิจัยเบื้องต้นพบว่าการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนและประชาชนในพื้นที่ค่อนข้างน้อย ทำให้การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของวัดเพียงหน่วยงานเดียว ซึ่งการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้น เป็นไปตามศักยภาพที่วัดนั้นมีอยู่ ทำให้การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าว ไม่ประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้

จากการศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานของตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา โดยเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดคูเต่าและวัดนารังนก กับสภาพปัญหา อุปสรรคการบริหารจัดการและ

การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่นของประเทศไทยนั้น มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัย เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุตามกฎหมาย รวมถึงการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าว โดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่มีหน้าที่สำคัญตามกฎหมายหลายฉบับ และเป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดประชาชน ชุมชน ในพื้นที่ย่อมรับรู้และเข้าใจปัญหาอุปสรรคของการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน ภายในพื้นที่ได้ดี ต้องแสดงบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายในอันธำรงรักษาไว้ซึ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าของชุมชนแม่ทอม และของชาติไว้เพื่อให้การคุ้มครองดูแลอย่างดีและมีประสิทธิภาพเพื่อธำรงไว้ซึ่งศาสนสมบัติของชาติ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อันล้ำค่าให้มั่นคง ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อให้ชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ได้รับการบริหารจัดการและอนุรักษ์ โบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมของชุมชน ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น

๒. เพื่อให้ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบในการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมของ

ชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา อย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ให้กับชุมชนเก่าแก่อื่นต่อไป

๓. เพื่อสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการ และอนุรักษ์โบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง

ระเบียบวิธีการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๒.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑๒ คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ คณะกรรมการบริหารวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทต่อการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แนวทางและรูปแบบของการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแม่ทอม โดยเป็นลักษณะคำถามแบบเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีประเด็นศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของชุมชน ประชาชนต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแม่ทอม การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ของชุมชนแม่athom

๒.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน คือ ๑) ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการสัมภาษณ์ ๒) ดำเนินการสัมภาษณ์โดยนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ มีการบันทึกเทปและถ่ายภาพประกอบ

๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน ๑๑๐ คน จากกลุ่มชาวบ้าน พ่อค้าแม่ค้า ชาวประมง และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวในวัดคูเต่าและวัดนารังนก

๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ที่ได้จากเอกสาร ตำราบทความและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) สังเคราะห์เชิงระบบ (Systematic Synthesis) นำเสนอโดยเขียนเป็นความเรียง

๓. ขอบเขตของการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยตามแนวทางการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนตำบลแม่athom อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ ๓ ด้าน ประกอบด้วย สภาพปัญหา ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์มรดกทาง

วัฒนธรรม สภาพปัญหาด้านบัพัญญัติและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์โบราณสถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแม่athom การมีส่วนร่วมของภาครัฐ ชุมชน และประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแม่athom

๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาวิจัยดังกล่าวได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการวิจัยคือพื้นที่เขตโบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนก ซึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลแม่athom อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

๓.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) นั้น ประกอบด้วย ๑) พระครูมานิช กตปุญโญ เจ้าอาวาสวัดคูเต่า ๒) พระมหาไพศาล วิสาโล รักษาการเจ้าอาวาสวัดนารังนก ๓) ครูเปิ้ล สุธาสวัสดิ์ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลแม่athom รวมถึงกรรมการบริหารวัด ผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และผู้แทนของสำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย รวม ๔ คน ส่วนผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งได้แก่กลุ่มตัวแทนชุมชนในพื้นที่ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้า และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน ๑๑๐ คน

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัญหาด้านพื้นที่ภายในโบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า โบราณสถานที่

สำคัญของตำบลแม่athom อำเภอบางกล้า จังหวัดสงขลา ที่ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญอายุ ๑๐๐ กว่าปี พระอุโบสถ หอระฆัง และสะพานแขวนโบราณของวัดคูเต่า รวมถึงพระอุโบสถของวัดนารังนกซึ่งเป็นโบราณสถานที่สำคัญและเก่าแก่ ซึ่งเชื่อกันว่าถูกสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรุงศรีอยุธยา ได้มีปัญหาด้านการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการอนุรักษ์บริเวณโบราณสถานอย่างชัดเจน กล่าวคือ บริเวณศาลาการเปรียญอายุ ๑๐๐ กว่าปี ซึ่งได้รับรางวัลมรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโก ซึ่งถือเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งของชุมชนตำบลแม่athom อำเภอบางกล้า จังหวัดสงขลา ที่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติดังกล่าวทำให้โบราณสถานวัดคูเต่าและวัดนารังนกเป็นสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมของวัดทั้งสองอยู่เสมอ อันนำมาซึ่งรายได้เข้าสู่ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

เนื่องจากในสมัยโบราณนั้นวัดคูเต่าซึ่งตั้งอยู่ริมคลองอู่ตะเภา โดยเป็นคลองที่มีความสำคัญด้านการค้าขายของชุมชน ประชาชนของจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงชาวมลายูที่ต้องการเดินทางไปนมัสการพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยต้องใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำของคลองอู่ตะเภาดังกล่าว และเป็นจุดแวะพักระหว่างทางก่อนเดินทางต่อไปยังจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้วัดคูเต่าจึงเป็นศูนย์กลางด้านศาสนา วัฒนธรรม และด้านการค้าและบริการของชุมชนและประชาชนโดยปริยาย ดังนั้น พื้นที่บางส่วนของวัดคูเต่าตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบันได้ถูกพัฒนาเป็นตลาดนัดเพื่อใช้ค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรและประมง ของชุมชน ประชาชนที่อาศัยและทำมาหากินโดยรอบวัดคูเต่า แต่ในปัจจุบันหลังจาก

โบราณสถานของวัดคูเต่าได้รับรางวัลมรดกทางวัฒนธรรมจากยูเนสโก แล้วการบริหารจัดการตลาดร้อยปีดังกล่าวยังขาดการเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในบริเวณโดยรอบตลาดนัดร้อยปีมีขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลและขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทำให้เป็นการทำลายทัศนียภาพของโบราณสถานของวัดคูเต่าให้เสื่อมค่าลงอย่างชัดเจน

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดคูเต่า วัดนารังนก และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนตำบลแม่athom อำเภอบางกล้า จังหวัดสงขลา ซึ่งวัดคูเต่าและวัดนารังนกล้วนมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕) ให้อำนาจแก่เจ้าอาวาสวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคลในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานภายในเขตวัด ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารวัดทั้งวัดคูเต่าและวัดนารังนกเพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชาตินั้น ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ ทั้งด้านการจัดสภาพแวดล้อม การดูแลรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยบริเวณโดยรอบโบราณสถานดังกล่าวของวัด จากการวิจัยพบว่าวัดคูเต่าและวัดนารังนกมีการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญดังกล่าวตามศักยภาพและองค์ความรู้ของคณะกรรมการบริหารวัดซึ่งยังขาดความรู้ความชำนาญด้าน

การอนุรักษ์โบราณสถานอีกทั้งยังไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเท่าที่ควร (ธิป ศรีสกุลไชยรัก, ๒๕๕๙) ส่วนชุมชนและประชาชน โดยรอบวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้นพร้อมให้ความร่วมมือกับทางวัดคูเต่าและวัดนารังนกในการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าว แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องไม่เปิดโอกาสให้ชุมชน ประชาชนบริเวณโดยรอบโบราณสถานเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานรัฐมากนัก

๓. ปัญหาด้านงบประมาณในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานวัดคูเต่าและวัดนารังนก

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานวัดคูเต่าและวัดนารังนกซึ่งการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้น ที่ผ่านมามีการบูรณะซ่อมแซมปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดนั้นอาศัยงบประมาณจากที่วัดหามาได้ซึ่งส่วนใหญ่มาจากเงินบริจาคเงินทำบุญจากพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เข้ามาร่วมทำบุญกับทางวัดในโอกาสต่าง ๆ เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า เป็นต้น ส่วนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามกฎหมายนั้นมีน้อยมาก ซึ่งก่อให้เกิดภาระอย่างมากสำหรับวัดคูเต่าและวัดนารังนกในการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถานเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์คงทนถาวร

ซึ่งขึ้นอยู่กับเงินบริจาคจากชุมชน ประชาชนในพื้นที่หรือเงินทำบุญจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป ทำให้การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกขาดศักยภาพและประสิทธิภาพในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของชาติให้ยั่งยืนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่า โบราณสถานของตำบลแม่athom อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ที่สำคัญประกอบด้วย โบราณสถานของวัดคูเต่า ได้แก่ ศาลาการเปรียญอายุ ๑๐๐ ปี พระอุโบสถ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งตั้งอยู่ภายในของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้น จึงถือเป็นศาสนสมบัติของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าอาวาสวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล (วัด) ในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานภายในเขตวัด ซึ่งทั้งเจ้าอาวาสวัดคูเต่าและรักษาการเจ้าอาวาสวัดนารังนกได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารวัด เพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยคณะกรรมการบริหารวัดคูเต่าและคณะกรรมการบริหารวัดนารังนกนั้นแต่งตั้งตามความเหมาะสมและอยู่ในดุลยพินิจของเจ้าอาวาสวัดคูเต่าและรักษาการเจ้าอาวาสวัดนารังนก

แต่ในทางปฏิบัติ การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดคูเต่าและวัดนารังนกยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

การขาดแคลนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการบูรณะซ่อมแซม บำรุงรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้มีความคงทนถาวรสืบต่อไปได้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้นในการบูรณะซ่อมแซม การดูแลรักษาโบราณสถานของวัดทั้งสองมีได้อาศัยเงินงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่โดยตรงในการบูรณะซ่อมแซมดูแลรักษาโบราณสถาน เช่น สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา หรือองค์การบริหารส่วนตำบลแม่athom เทศบาลตำบลคูเต่า และที่ว่าการอำเภอบางกล่ำแต่ประการใด แต่การบูรณะซ่อมแซมบำรุงรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นอาศัยเงินบริจาค เงินจากการทอดกฐินทอดผ้าป่าของทางวัด หรือผู้มีจิตศรัทธารวมตัวเงินช่วยเหลือจากชุมชนและประชาชนโดยรอบวัดคูเต่าและวัดนารังนก ส่งผลให้การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดคูเต่าและวัดนารังนกมีปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างมาก นอกจากปัญหาด้านงบประมาณที่ได้ในการบูรณะซ่อมแซมบำรุงรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดแล้ว ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ทั้งทางด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่จะเป็นผู้แนะนำหรือช่วยเหลือการบูรณะซ่อมแซม บำรุงรักษาให้โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้อยู่ในสภาพที่มีความแข็งแรงมั่นคง

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบเพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนตำบลแม่athom อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยอภิปรายผลในประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑. สภาพปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนตำบลแม่athom อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา นั้นมีประเด็นสำคัญที่ในปัจจุบัน กล่าวคือ

๑.๑ สภาพปัญหาด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ภายในวัดคูเต่าและวัดนารังนก พบว่า การใช้ประโยชน์บริเวณที่ดินอันเป็นที่ตั้งโบราณสถานของวัดทั้งสองแห่งนั้นมีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพลงของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ลงโดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดพื้นที่บางส่วนบริเวณวัดคูเต่าให้เป็นตลาดร้อยปีเพื่อทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรและประมงของชุมชนและประชาชนโดยรอบวัดคูเต่า ประกอบกับทางวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้นยังไม่มีแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลความเป็นระเบียบเรียบร้อยบริเวณโดยรอบตลาดร้อยปีของวัดคูเต่าที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ส่วนวัดนารังนกนั้นก็มีปัญหาของขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลจากชุมชน และโรงเรียนบริเวณโดยรอบพระอุโบสถของวัด รวมทั้งการกำหนดให้พื้นที่บางส่วนใกล้พระอุโบสถของวัดนารังนกเป็นสถานที่ให้ชาวบ้านสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือวัตถุมงคลภายในวัดซึ่งทางวัดนารังนกเองยังไม่ได้มีแนวทางการบริหารจัดการและอนุรักษ์หรือการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยพื้นที่โดยรอบโบราณสถานที่ชัดเจนเช่นกัน

๑.๒ สถานภาพเฉพาะตัวโบราณสถานซึ่งจะพบปัญหาความเสื่อมโทรมของโบราณสถานเนื่องจากโบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้นอยู่ใกล้ชุมชนและแหล่งน้ำ อีกทั้งยังเป็นสถานที่พบปะค้าขายสินค้าทางการเกษตรและประมงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดชุมชน อาคารบ้านเรือนโดยรอบวัดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพของโบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกอย่างรวดเร็ว

๑.๓ สภาพด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นถนน ทางเท้า สะพานซึ่งเป็นโบราณสถานบางพื้นที่ได้ถูกปรับปรุงซ่อมแซมขึ้นใหม่ ถนนถูกสร้างคอนกรีตและมีการพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบโบราณสถาน ทำให้พื้นที่โบราณสถานดังกล่าวต้องสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนโบราณไป แม้ว่าจะมีการปรับปรุงสถานที่ภายในวัดให้มีทัศนียภาพที่สวยงามขึ้นแต่ต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเข้ามากำกับดูแลการก่อสร้าง หรือการปรับปรุงอาคารสถานที่ แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญและอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อไม่เป็นการทำลายประวัติศาสตร์โบราณสถานอันยาวนาน ซึ่งเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางมาเยี่ยมชมโบราณสถานวัดคูเต่าและวัดนารังนกในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่น

๑.๔ การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานของชุมชนตำบลแม่ทอมอำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลาพบว่า พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕) นั้นเป็นกฎหมายที่มีการบังคับใช้กับการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ

สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของประเทศ ทั้งนี้รวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดคูเต่าและวัดนารังนกด้วย แต่จากการศึกษาวิจัยพบว่าวัดคูเต่าและวัดนารังนกโดยกรรมการบริหารวัดเป็นเพียงองค์กรเดียวที่บริหารจัดการ และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอยู่ในขณะนี้ ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายยังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดอย่างเต็มศักยภาพ ส่งผลให้การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดคูเต่าและวัดนารังนกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

๒. ความสัมพันธ์ของวัดคูเต่าและวัดนารังนากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและชุมชน ประชาชนในพื้นที่โบราณสถานชุมชนตำบลแม่ทอม ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต้องมีแนวทางบริหารจัดการและการอนุรักษ์ครอบคลุมทุกมิติ โดยอาศัยความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบสรุปประเด็นสำคัญ คือ

๒.๑ การบริหารจัดการด้านงบประมาณและบุคลากรให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่สามารถบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้นต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าว โดยต้องมีการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลและแผนปฏิบัติการเพื่อกำหนดรูปแบบและแนวทาง

ในการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลแก้ว คล้ายแก้ว ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับหน่วยงาน ภาครัฐที่กำหนดนโยบายและส่งเสริมการท่องเที่ยว ของประเทศลาวไว้ โดยงานวิจัยดังกล่าวได้กล่าวถึง หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย โดยเฉพาะการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับ หลักการและแนวทางบริหารจัดการขององค์การ ยูเนสโก (UNESCO) โดยมีกระทรวงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็น หน่วยงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมให้มีจุดเด่นมากยิ่งขึ้น ขณะที่ การบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้นมีการบริหาร วัตถุประสงค์และวัดนารังนกเป็นองค์กรหลัก ส่วนองค์การ บริหารส่วนตำบลแม่ทอมซึ่งเป็นองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ รวมถึงกรมศิลปากรทำหน้าที่ เพียงหน่วยงานที่ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแม่ทอมเท่านั้น (กุลแก้ว คล้ายแก้ว, ๒๕๕๗)

๒.๒ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และบริเวณโดยรอบโบราณสถาน ชุมชนตำบลแม่ทอม ทางด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับ การบริหารจัดการและอนุรักษ์ โบราณสถาน ซึ่ง หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทอมซึ่งเป็นองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ได้สร้างกระบวนการมี ส่วนร่วมของภาคประชาชน ได้จัดอบรมให้ความรู้ แก่ประชาชนในรูปแบบของโครงการจัดอบรม

สัมมนาหรือกิจกรรมทางศาสนาที่ผสมผสานกับ กิจกรรมส่งเสริมด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ของชุมชน ซึ่งมีแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัย ของภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล ที่ได้ศึกษาวิจัยว่า การส่งเสริมสนับสนุนรวมถึงการให้ความรู้แก่ ประชาชนเป็นการสร้างความรักความหวงแหนต่อ มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและสร้างโอกาส ให้ชุมชนบ้างตามสมควร ประชาชนได้เข้ามามีส่วน ร่วมในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของ ชุมชนเพิ่มมากขึ้น (ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล, ๒๕๕๖)

๒.๓ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ด้านการประชาสัมพันธ์ การทำประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกทางต่าง ๆ เกี่ยวกับโบราณสถานชุมชน ตำบลแม่ทอม เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารด้านความเป็นมา ความสำคัญและรางวัลที่มีคุณค่าขององค์กรยูเนสโก ต่อโบราณสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกนั้น มี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และกรรมการ บริหารวัดของวัดคูเต่าและวัดนารังนกเป็นผู้ดำเนินการ รับผิดชอบ (นิคม มุสิกคามะ, ๒๕๓๒) ส่วน หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและ หน่วยงานภาคเอกชน ยังไม่มีบทบาทในการบริหาร จัดการด้านการประชาสัมพันธ์มากนัก ส่วนชุมชน และประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการพื้นที่ด้านการอนุรักษ์คุ้มครองโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ของวัดคูเต่าและวัดนารังนกตามสมควร

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบ เพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน ชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ซึ่งคณะวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวความคิด

ทฤษฎีทางกฎหมายและทางสังคมเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถือเป็นศาสนสมบัติของวัด การมีส่วนร่วมของชุมชนประชาชน ในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงบทบาทอำนาจหน้าที่และแนวทางการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน ชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เป็น ๓ แนวทาง ดังนี้

๑. การพัฒนาวัดและเสริมสร้างศักยภาพวัดและโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความพร้อมด้านกายภาพ ความพร้อมด้านนโยบาย ความพร้อมด้านบุคลากร และความพร้อมด้านการบริหารจัดการ โดยความพร้อมทั้ง ๔ ด้านข้างต้น ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยมุ่งเน้นการปรึกษาหารือและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) ความพร้อมด้านกายภาพ เป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณสถานของวัดคูเต่าได้รับรางวัลเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การวิทยาศาสตร์ศึกษา วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ซึ่งเป็นรางวัลที่สร้างคุณค่าให้กับวัดและชุมชนเป็นอย่างมาก ดังนั้นการรักษา

ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง โดยอาคารและสิ่งปลูกสร้างได้รับการดูแลรักษา สามารถรักษาความเก่าแก่ และคุณค่าทางสถาปัตยกรรมเอาไว้ได้ รวมทั้งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบเป็นหมวดหมู่ และมีคำอธิบายประวัติความเป็นมาที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนเข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ๒) ความพร้อมด้านนโยบาย เป็นการสนับสนุนด้านนโยบายการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพวัดและศาสนสถาน มีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และมีหน่วยงานหรือองค์กรมารองรับอย่างเป็นระบบ ๓) ความพร้อมด้านบุคลากร เป็นการเตรียมบุคลากรทั้งบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพวัดและศาสนสถาน ๔) ความพร้อมด้านการบริหารจัดการ เป็นการจัดการโครงสร้างการบริหารที่เป็นระบบ มีการแบ่งโครงสร้างออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อดูแลรับผิดชอบในการกิจของวัด ถือเป็นการกระจายอำนาจในการบริหารงานเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. แนวทางการส่งเสริมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ของพิพิธภัณฑสถานวัดคูเต่าและวัดนารังนกเป็นแหล่งเรียนรู้เมื่อมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดคูเต่าและพิพิธภัณฑสถานวัดนารังนกและมีข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานของพิพิธภัณฑสถานวัดคูเต่าและพิพิธภัณฑสถานวัดนารังนกตามขั้นตอนและกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมายแล้วทางวัดคูเต่าและวัดนารังนกเองต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ การนำเสนอความรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป โดยองค์ความรู้ที่ต่างกันจะอยู่ที่อาคาร

และสิ่งปลูกสร้างศาสนวัตถุ และศิลปวัตถุภายในวัด เช่น โบสถ์ วิหาร หอไตร ศาลาการเปรียญ จิตรกรรมฝาผนัง ตู้พระธรรม ธรรมมาสน์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงต้นไม้และพรรณไม้ต่าง ๆ ภายในวัด และสภาพแวดล้อมภายนอกวัดอีกด้วย ส่วนรูปแบบการนำเสนอองค์ความรู้และกระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดคูเต่าและวัดนารังนกสามารถทำได้หลายวิธีดังนี้ ๑) การจัดทัศนศึกษานำชมวัดและศาสนสถานเป็นการนำชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถาปัตยกรรมที่อยู่ภายในวัดโดยมีวิทยากรเป็นผู้นำชม ๒) การจัดทำเอกสารเผยแพร่เป็นการรวบรวมเกร็ดความรู้ทุกแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับวัด ตลอดจนกิจกรรมและผลงานต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น และมอบเป็นอนิบันทนาการให้แก่สถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาเยี่ยมชมวัด รวมทั้งเผยแพร่แก่ผู้สนใจทั่วไป ๓) การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้และเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดและเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยากร ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓. การพัฒนาศาสนสถานวัดคูเต่าและวัดนารังนกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ศาสนสถานของวัดคูเต่าและวัดนารังนกที่สามารถอนุรักษ์อาคารและสิ่งปลูกสร้างเก่าแก่ ศาสนวัตถุ และศิลปวัตถุที่มีคุณค่า รวมทั้งกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อท้องถิ่นได้นั้น สามารถใช้เป็นทรัพยากรในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตชุมชน โดยแนวทางการจัดการสามารถแบ่งเป็น ๒ แนวทาง คือ ๑) แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

อย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดที่เน้นการรักษาสมดุลของเศรษฐกิจในการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยยึดหลักว่าการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมของพื้นที่นั้น ๆ โดยการท่องเที่ยวจะเน้นไปที่การเข้าใจวัดและศาสนสถาน ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบ รวมถึงการกระจายรายได้สู่ชุมชน และ ๒) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในวัฒนธรรมของชุมชนผ่านทางกิจกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ โดยแนวคิดนี้มุ่งเน้นการพัฒนาการและสร้างเครือข่ายซึ่งส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน

สำหรับการจัดการวัดและศาสนสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นจะคำนึงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างรายได้โดยต้องมีการวางแผนและกลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาวัดและศาสนสถานที่เหมาะสม มีการวางแผนโครงการพัฒนาวัดและศาสนสถานด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น เส้นทางคมนาคม และการเตรียมบุคลากร เป็นต้น สำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวและมีการจัดโครงสร้างองค์กรเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเน้นที่การประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคเอกชนในพื้นที่ด้วย

๔. แนวทางการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดคูเต่าและวัดนารังนกและการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดคูเต่าและวัดนารังนกจึงถือเป็นกลไกสำคัญทางกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในพื้นที่ในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่พัฒนามาจากรูปแบบของการสะสมวัตถุทางวัฒนธรรมมาสู่รูปแบบการใช้กระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการจัดตั้งและดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอันนำไปสู่การเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ ในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นและเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ วัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว รวมถึงการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบเพื่อใช้ในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดคูเต่า และวัดนารังนก เพื่อให้คงอยู่และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชุมชนแม่ทอมและของชาติให้สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวง (ฉบับที่ ๑ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕). (๒๕๑๑).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๘๖, ตอนที่ ๑๕ ก, น. ๗๕
 กรมศิลปากร, สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา. (๒๕๔๓). **มรดกไทย – มรดกโลก**. กรุงเทพฯ : กราฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์)
 กรมศิลปากร, สำนักโบราณคดี. (๒๕๔๔). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถานและ**

แหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. กรมศิลปากร. (๒๕๑๘). **ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน**. วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘.
 กรมศิลปากร. (๒๕๑๘). **ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน**. กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
 กุลแก้ว คล้ายแก้ว. (๒๕๕๗). รายงานการวิจัยเรื่อง **การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้บริบทการเป็นเมืองมรดกโลก : แนวความคิดเห็นของผู้มีส่วนจัดการของชุมชนเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและชุมชนเมืองเก่าอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
 ธิป ศรีสกุลไชยรัก. (๒๕๕๙). **วัดคูเต่ากับการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างมีส่วนร่วม**. สืบค้น ๒๗ มกราคม ๒๕๖๑, จาก <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=563>
 นิคม มุสิกคามะ. (๒๕๓๒) **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (เอกสารกองโบราณคดี หมายเลข ๑/๒๕๓๒)**. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
 นิคม มุสิกคามะ. (๒๕๓๒). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (เอกสารกองโบราณคดี หมายเลข ๑/๒๕๓๒)**. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
 นิสา พิมพ์พิเศษ. (๒๕๕๔). **การจัดการโบราณสถานในจังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- เปลื้อง สุขสวัสดิ์. (๒๕๖๑). ประธานสภาวัฒนธรรม ตำบลแม่ทอม, ๔ มีนาคม ๒๕๖๑, สัมภาษณ์.
- พระครูมานิช กตปุญโญ. (๒๕๖๑). เจ้าอาวาส วัดคูเต่า, ๗ เมษายน ๒๕๖๑, สัมภาษณ์
- ภัทรานิษฐ์ ศกกิจโกศล. (๒๕๕๖). รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย. กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สายันต์ ไพเราะญัตติ. (๒๕๕๘). การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถาน โดยองค์การปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (๒๕๕๑). แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ และแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒). กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๐). แนวทางปฏิบัติและมาตรการอนุรักษ์ พัฒนา และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เมืองเก่าและพื้นที่โดยรอบ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา. (๒๕๖๑). ข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นเมื่อ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, จาก <http://www.finearts.go.th/fad13/site-map>
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทอม. (๒๕๖๑). ท่าเลที่ตั้งและเขตการปกครอง. สืบค้นเมื่อ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑, จาก <http://www.meatom.go.th/content/board/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทอม. (๒๕๖๑). องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทอม. สืบค้นเมื่อ ๗ กันยายน ๒๕๖๑, จาก <http://www.meatom.go.th/content/board>
- เอกสารการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดคูเต่า. สืบค้นเมื่อ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://site.google.com/site/watkungtaphao/kitchakam/kungtaphomuseum/rules>
- Arther Pederson. (2002). Managing tourism at world heritage site: A practical manual for world heritage site managers.
- ICOM. (1946 –2001). Development of the Museum Definition according to ICOM Statues. Retrived March 24, 2018, from http://icom.museum/his_def_eng.html.
- Norton, W.W.; Schuster, J.M. (1997). Preserving the Built Heritage :Tools for Implementation. Hanover and London : University Press of New England
- United Nations Educational ,Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (1972). Convention concerning the protection of the world cultural heritage, UNESCO. Retrived from <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>.